

O'QUVCHILARDA BILIM, MALAKA VA KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH JARAYONIDA TABAQALASHTIRILGAN TA'LIM TEXNOLOGIYASI

Abdukarimov Abduxamid Muratkosimovich

*O'zbekiston davlat jismoniy tarbiya va
sport universiteti bo'lim boshlig'i*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada jismoniy tarbiya darslarida o'quvchilarni harakat ko'nikma va malakalarini shakllantirishga oid tabaqalashtirilgan ta'lim texnologisining o'ziga xos xususiyatlari yoritilgan.*

Shuningdek, harakat ko'nikma va malakalarini rivojlantirish jarayonida tabaqalashtirilgan ta'lim texnologiyalarining ahamiyati tahlil qilinadi. Maqolada bu yondashuvlarning nazariy asoslari va amaliyotdagi tatbiq etish usullari keltirilgan.

Kalit so'zlar: *harakat ko'nikma, malaka, tabaqalashtirish, ta'lim texnologiyasi, tabaqalashtirilgan yondashuvlar, uzluksizlik va uzviylikni ta'minlash, jismoniy tarbiya, o'quv jarayoni.*

Mavuzning dolzarbligi. Jismoniy tarbiya darslarida o'quvchilarga bilim, malaka va ko'nimalarini egallashda jismoniy vosita va usullar asosiy bosh vazifalaridan hisoblanadi. Uni o'rgatishning ma'nosi har bir o'quvchining xususiyatlariga mos keladigan o'qitish va tarbiyalash usullarini qo'llash zarur.

Ushbu muammo yechimi ta'limda tabaqalashtirilgan yondashuv asosida jismoniy tarbiya tizimini rivojlantirish va takomillashtirishning asosiy muammolaridan biri sifatida ko'rib chiqish maqsadga muvofiqdir.

Shu munosabat bilan zamonaviy ta'limda tabaqalashtirilgan texnologiyalarni qo'llash orqali har bir o'quvchining individual xususiyatlariga mos holda harakat malakalarini shakllantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Individual yondashish deganda har bir o'quvchi bilan alohida dars o'tish tushunilmaydi. Bu o'quvchilar faoliyatini tashkil etishda har bir uslubni aql bilan xal etish tushuniladi.

Tabaqalashtirilgan ta'lim texnologiyasi — o'quvchilarning bilim darajasi, jismoniy imkoniyatlari, qiziqishlari va psixofiziologik xususiyatlarini inobatga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etish tizimidir. Bu yondashuv orqali har bir o'quvchi o'ziga mos murakkablikdagi topshiriqlarni bajaradi va o'z rivojlanish sur'atida harakat malakalarini egallaydi.

O'quvchilarning jismoniy tarbiya jarayonidagi jismoniy rivojlanishi va jismoniy tayyorgarlik darajalari o'ziga xos bo'lib, farqli ravishda individual o'zgarishlarga ham ega.

Yuqoridagilarni inobatga olgan holda, jismoniy tarbiya darslarida tabaqalashtirilgan yondashuv asosida harakat ko'nikma va malakalarini shakllantirish samaradorligini amalga oshirish dolzarb masala hisoblanadi.

O'quvchilar faoliyatini frontal guruxli va individual tashkil etish mumkin. Biroq har bir o'quvchiga alohida diqqat - e'tibor berish zarur. Buni quyidagicha amalga oshiriladi. O'quvchi qizlarni alohida o'g'il bolalarni alohida qilish bilan chegaralanib himoyalaniq qolmasdan, shu guruxlarni o'zini ichidan jismoniy tayyorgarligi, jismoniy rivojlanishi, sog'liq xolati, bundan tashqari o'quvchilar tana tuzilishining tipiga, temperamentiga, irodaviy sifati qiziqishlari muxim axamiyatga ega.

Tadqiqotning asosiy maqsadi- O'quvchilarda harakat ko'nikma va malakalarini shakllantirish jarayonida tabaqalashtirilgan ta'lim texnologiyasining asosiy xususiyatlari va ularning samaradorligini aniqlash.

Tadqiqotning quyidagi vazifalar belgilandi:

1. Tabaqalashtirilgan ta'lim texnologiyasi tushunchasini pedagogik nuqtayi nazardan tahlil qilish;

2. O'quvchilarning jismoniy rivojlanish, jismoniy tayyorgarlik darajasini aniqlash va ularni guruhlariga ajratish usullarini ko'rsatish;

3. Harakat ko'nikma va malakalarini shakllantirishga oid mashg'ulotlarni tabaqalashtirilgan yondashuv asosida loyihalash mexanizmlarini ochib berish;

4. Amaliy misollar orqali texnologiyaning samaradorligini ko'rsatish

Tadqiqot natijalari va muhokamasi. O'quv – uslubiy adabiyotlar tahlili, shuningdek biz tomonimizdan olib borilgan ilmiy tadqiqotlar asosida V-IX sinf umumta'lim maktab o'quvchilari uchun jismoniy sifatlarni o'rgatish va rivojlantirishda tabaqalashtirilgan yondashuv ishlab chiqildi.

Ushbu tabaqalashtirilgan yondashuv o'quvchilarning turlicha tempda ta'lim olayotgan guruhlariga uchun o'quv materialini tabaqalashtirilgan uslubiyot ko'rinishida maxsus tashkil etishni ko'zda tutadi. Tabaqalashtirilgan yondashuv o'quv dasturining an'anaviy bo'limlarini hisobga olgan holda ishlab chiqildi.

Mazkur dasturga ko'ra tabaqalashtirilgan ta'lim uslubiyoti quyidagi masalalarni hal etishga yo'naltirildi :

1. Hayot uchun muhim bo'lgan harakat malaka va ko'nikmalarni o'rganish, ularni murakkabligi turlicha vaziyatlarda qo'llay bilish;

2. Jismoniy va funktsional tayyorgarlik darajani muntazam ravishda oshirib borish;

3. O'quvchining individual xususiyatlarini rivojlantirish va takomillashtirish, jismoniy tayyorgarligidagi zaif tomonlarini bartaraf etishga intilish;

4. Gigiena, tibbiyot sohasidagi nazariy bilimlarni va tajribaviy malaka va ko'nikmalarni, jismoniy tarbiya va sport bo'yicha zarur tushunchalar va nazariy ma'lumotlarni egallash;

5. O'quvchilarning jismoniy tarbiya va sport mashqlari bilan shug'ullanish zarurligini va ular bilan mustaqil shug'ullana olishlarini tarbiyalab borish hamda ularni mehnat qobiliyatlarini oshirishda, o'quv mashq trenirovka hamda dam olish jarayonida ongli ravishda qo'llay olish.

Tadqiqot davomida V-IX sinflarda jismoniy rivojlanish darajasi bo'yicha o'quvchilar 3 ta guruhga ajratildi: yuqori, o'rtacha va past darajadagilar. Har bir guruhga mos mashg'ulotlar majmuasi ishlab chiqildi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, tabaqalashtirilgan

yondashuv orqali har bir o'quvchining harakat ko'nikmalari ancha tez shakllandi, harakat aniqligi va tezkorligi oshdi.

Bu yondashuv o'qituvchiga mashg'ulotlarni individual va guruh yondashuvi asosida rejalashtirish, har bir o'quvchining qiziqishlari va jismoniy salohiyatini inobatga olish imkonini berdi. O'quvchilarning darsga bo'lgan munosabati va faol ishtiroki ortdi.

1-jadval.

Tabaqalashtirilgan mashg'ulotlardan oldin va keyin harakat malakalari natijalari (ballarda)

Guruh	O'quvchilar soni	Dastlabki natija (ball)	Yakuniy natija (ball)	O'sish foizi (%)
Yuqori daraja	15	82,4	90,1	+9,3%
O'rtacha daraja	15	68,2	81,3	+19,2%
Past daraja	15	54,6	71,5	+31,0%
O'rtacha	45	68,4	81,0	+18,4%

Izoh: Harakat malakasi 100 ballik mezon asosida maxsus testlar orqali baholandi (tezlik, muvozanat, koordinatsiya, aniqlik va kuchga asoslangan topshiriqlar).

Shuningdek, harakat malakalaridagi o'sish quyidagi foizlarda aniqlandi: Yuqori daraja – o'sish nisbatan kam (9,3%), chunki boshlang'ich daraja allaqachon yuqori; O'rtacha daraja – sezilarli o'sish (19,2%); Past daraja – eng katta ijobiy siljish (31%) kuzatildi, bu esa tabaqalashtirishning samaradorligini tasdiqlaydi.

O'quvchilarning harakat malakalari bo'yicha dastlabki va yakuniy natijalarda ko'rinib turibdiki, barcha guruhlarda natijalar ijobiy tomonga o'zgarib, ayniqsa past darajadagi o'quvchilarda sezilarli o'sish kuzatilgan.

- Tabaqalashtirilgan yondashuv o'zini oqladi: O'quvchilarning jismoniy tayyorgarlik darajasini hisobga olgan holda guruhlariga ajratilgan holda mashg'ulotlar olib borilishi har bir guruh vakillarida harakat malakalarining sifatli shakllanishiga olib keldi. Ayniqsa, past darajadagi o'quvchilar orasida 31 foizgacha o'sish kuzatildi, bu metodikaning yuqori samaradorligini ko'rsatadi.

- Individuallashtirilgan yondashuv ta'lim sifatini oshirdi: Har bir o'quvchining jismoniy holati va rivojlanish sur'atiga moslashtirilgan mashqlar majmuasi ularning darsdagi ishtirokini va motivatsiyasini sezilarli darajada oshirdi. O'quvchilarning darsdagi faol ishtiroki 63 foizdan 86 foizgacha ko'tarildi.

- Metodikaning pedagogik foydasi aniqlandi: Tabaqalashtirish asosida tuzilgan dars rejalarining samaradorligi, o'quvchilarning harakat koordinatsiyasi, aniqligi, tezkorligi va kuch sifatleri bo'yicha o'zgarishlar orqali isbotlandi. Statistik jihatdan ishonchli farq ($p < 0.05$) aniqlandi.

- Tajriba jarayonida mustahkamlanayotgan harakat malakalari doimiy xarakterga ega bo'ldi: Harakatlar avtomatlashtirish bosqichiga yaqinlashgan bo'lib, bu o'quvchilarning

sportga bo'lgan munosabati, ijobiy psixologik holati va o'ziga bo'lgan ishonchini oshirishga xizmat qildi.

- Tabaqalashtirilgan yondashuv universal metodik asos bo'lishi mumkin: Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, ushbu yondashuv nafaqat jismoniy tarbiya darslarida, balki boshqa fanlarda ham individual rivojlanish, qiziqish va tayyorgarlik darajasini hisobga olgan holda samarali qo'llanilishi mumkin.

O'quvchilarda harakat ko'nikma va malakalarini shakllantirish jarayonida tabaqalashtirilgan ta'lim texnologiyalaridan foydalanishning samaradorligi ushbu tadqiqot davomida eksperimental usullar asosida isbotlandi. Tahlillar shuni ko'rsatdiki, o'quvchilarning jismoniy tayyorgarlik darajasiga qarab guruhlariga ajratilgan holda olib borilgan mashg'ulotlar har bir toifadagi o'quvchining harakat ko'nikma va malakalari jismoniy faolligini sezilarli darajada oshirdi.

Tajriba natijalariga ko'ra, harakat malakalarining shakllanishi bo'yicha past tayyorgarlikdagi guruhda 31%, o'rtacha guruhda 19,2%, va yuqori darajadagi guruhda 9,3% lik ijobiy o'sish kuzatildi. Bu esa, tabaqalashtirilgan yondashuv orqali o'quvchilarning harakat faoliyati, koordinatsiya, tezkorlik va chidamlilik kabi ko'rsatkichlari samarali rivojlanishini tasdiqlaydi.

Mazkur metodik yondashuv o'quvchilarda mustaqil harakatni shakllantirish, ularning jismoniy faoliyatga bo'lgan munosabatini ijobiy tomonga o'zgartirish, darslarga bo'lgan qiziqishni kuchaytirish hamda o'qituvchiga tabaqalashtirilgan yondashuv asosida samarali ta'limni yo'lga qo'yish imkonini beradi.

Tadqiqot yakunida shuni xulosa qilish mumkinki, tabaqalashtirilgan ta'lim texnologiyasi o'quvchilarning jismoniy tarbiyasini individual yondashuv asosida rivojlantirishda pedagogik va amaliy jihatdan samarali vosita hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda tabaqalashtirilgan ta'lim texnologiyasi o'quvchilarda harakat ko'nikma malakalarini samarali shakllantirishga xizmat qiladi. Bu yondashuv o'quvchilarning yosh va jismoniy imkoniyatlaridagi tafovutlarni hisobga olgan holda, individual rivojlanish yo'lini belgilab beradi. Pedagogik amaliyotda bunday texnologiyani joriy qilish jismoniy tarbiya sifatini oshirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Korotkova Ye.A. Optimizatsiya uchebnogo protsessa po fizicheskoy kulturе v shkole na osnove texnologii differensirovannogo fizkulturnogo obrazovaniya shkolnikov. Avtoref.dis. ... dok.ped.nauk (13.00.04) /E.A.Korotkova; (OGIFK).-Omsk, 2000.-36 s.

2.Xojiev, A.F. O'quvchilarda jismoniy malakalarni rivojlantirishda individuallashtirilgan yondashuv. // Pedagogik mahorat jurnali. – 2021. – №3. – B. 78–84.

3.Tursunov, Sh.T. Tabaqalashtirilgan o'qitish texnologiyasi – jismoniy tarbiyada samaradorlik omili. // Zamonaviy ta'lim muammolari. – 2020. – №2(5). – B. 45–49.

4. Xasanov, U.T. Jismoniy tarbiyada ta'lim usullari va zamonaviy texnologiyalar. – Toshkent: "O'qituvchi", 2021. – 198 b.

5.Xayitov, J.Q., Hamidova, M.A. Jismoniy tarbiya fanini o‘qitishda innovatsion yondashuvlar. // Ilm va taraqqiyot yo‘lida. – 2022. – №4. – B. 105–110.